

4. Про затвердження Типових навчальних планів для організації профільного навчання у загальноосвітніх навчальних закладах // Інформаційний збірник Міністерства освіти і науки України. 2003. – №10. – С.18-29.
5. Оцінка ефективності програми “Здоров’я” та розвиток молоді. – Київ, 2002. – С.69-94.
6. Файчак Р. Зміна стану соматичного здоров’я ліцеїстів 14-15 років протягом навчального року // Медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту. – 2003. – №17. – С.22-24.

The our experiment directat on determine motion activity, way of live and motivation to studies physical culture and om go in for sport. Thes result help, assist, aid correctly programme studies and recreation in lyceum.

Ярослав Луцький

СТАН ТА ШЛЯХИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ТУРИСТИЧНО-КРАЄЗНАВЧОЇ РОБОТИ У ШКОЛІ

Актуальність. Органічно складовою навчально-виховного процесу в українській національній школі повинна стати туристично-краєзнавча робота як своєрідний, ефективний і необхідний засіб освіти і виховання.

Крім того, туристично-краєзнавча робота підвищує рухову активність учнів, поліпшує їхній фізичний розвиток, психофізіологічні функції, забезпечує високий рівень розумової працездатності, підвищує резистентність організму до простудних захворювань [2].

Проте, на сьогоднішній день відсутня єдина думка щодо визначення місця туристично-краєзнавчої роботи в педагогічному процесі навчальних закладів. Одні вважають навчальним предметом, інші – дидактичним принципом, методом навчання тощо. Цю рементивність необхідно подолати, знайти місце і роль туристично-краєзнавчої роботи в освітянській політиці.

За визначенням сучасних вітчизняних педагогів, туристично-краєзнавча робота – це організована і керована, багатогранна навчально-освітня, пошуково-дослідницька та суспільно корисна діяльність школярів, пов’язана з вивченням рідного краю, пошуком і збереженням його природних і культурних багатств.

Метою даної роботи було провести аналіз туристично-краєзнавчої роботи в школах західних областей України.

Методи дослідження. З метою досягнення поставленої мети нами було проведено вивчення звітів обласних державних центрів туризму і краєзнавства учнівської молоді Івано-Франківської, Тернопільської і Львівської областей.

Результати дослідження. На основі звітів обласних державних центрів туризму і краєзнавства учнівської молоді нами проведено аналіз стану туристично-краєзнавчої роботи за 1999-2002 роки (Львівська, Івано-Франківська та

Тернопільська обл.), який свідчить про те, що з кожним роком стан туристично-краєзнавчої роботи в школах та позашкільних закладах погіршується (зменшується проведення семінарів керівників гуртків і відповідальних за туристично-краєзнавчу роботу, кількість некатегорійних та категорійних мандрівок, туристичних змагань та експедицій). Спостерігається тенденція до погіршення туристично-краєзнавчої роботи в регіоні, що може призвести до її цілковитого занепаду (табл.1).

Таблиця 1. Динаміка туристично-краєзнавчих заходів, проведених в 1999-2002 рр. у західних областях України

Туристичні заходи	Роки проведення				Обласні центри туризму і краєзнавства учнівської молоді
	1999	2000	2001	2002	
1. Діяльність гуртків	252	261	288	268	Івано-Франківський Львівський Тернопільський
	287	302	179	79	
	269	316	294	194	
2. Некатегорійні мандрівки	839	712	179	160	Івано-Франківський Львівський Тернопільський
	820	621	127	84	
	810	722	161	152	
3. Категорійні мандрівки	44	9	141	7	Івано-Франківський Львівський Тернопільський
	37	12	18	3	
	29	14	21	5	
4. Змагання Івано-Франківський Львівський			6	7	Івано-Франківський Львівський Тернопільський
		6	7	5	
	4	3	3	1	
5. Експедиція "Краса і біль України"	247	367	367	239	Івано-Франківський Львівський Тернопільський
	187	124	66	52	
	318	420	420	350	
6. Семінари, курси	20	18	16	6	Івано-Франківський Львівський Тернопільський
	12	8	6	6	
	9	9	7	2	

Більш чітку наочну картину і можливість детального аналізу причин спаду туристично-краєзнавчої роботи в Галичині протягом 1999-2002 років подано на рис.1-6.

Аналіз порівняльних діаграм діяльності туристично-краєзнавчих гуртків обласних центрів туризму і краєзнавства учнівської молоді свідчить про те, що по Івано-Франківській області в порівнянні з 1999 роком спостерігається збіль-

шення їх кількості на 3,6% у 2000 р.; на 14,3% у 2001 р. та зменшення їх кількості в 2002 р. на 7% в порівнянні з 2001 роком.

По Львівській області спостерігається їх збільшення на 5,2% у 2000 р. і різке зменшення в порівнянні з 1999 роком на 37% у 2001 році і на 62,5% у 2002 році.

По Тернопільській області спостерігається збільшення на 17,5% у 2000 р. і зменшення на 7% у 2001 р. та подальше зменшення на 34,1% у 2002 р. в порівнянні з 2000 р.

Статистична обробка математичних даних, отриманих в результаті дослідження, дає підставу стверджувати про те, що в Івано-Франківській області стан діяльності туристично-краєзнавчих гуртків з незначним відхиленням лишається дещо стабільним. При цьому в Львівській та Тернопільській областях ця діяльність різко погіршується, що зумовлює занепад туристично-краєзнавчої роботи.

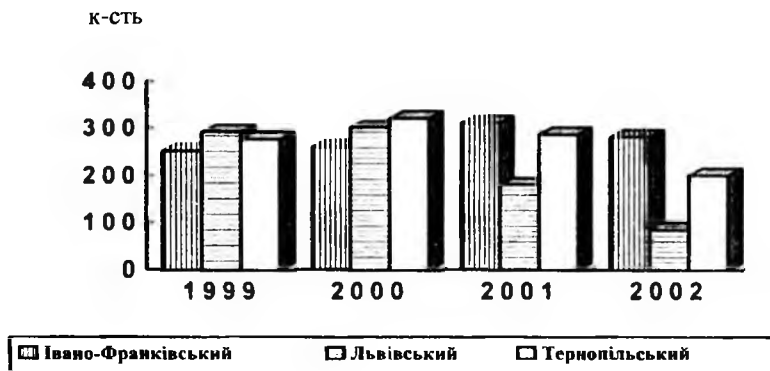

Рис. 1. Характеристика чисельності туристично-краєзнавчих гуртків у Західній Україні. Умовні позначення на всіх рисунках є аналогічними.

Аналіз порівняльних діаграм проведення некатегорійних мандрівок вказує на те, що спостерігається різкий їх спад протягом 1999-2000 рр. Так, по Івано-Франківській області в 2000 р. спад становив 15,1% (щодо 1999 р.); в 2001 р. – 74,6% (щодо 2000 р.); в 2002 р. – 10,6% (щодо 2001 р.). По Львівській області спостерігалось зменшення проведення некатегорійних мандрівок: у 2000 р. – на 24,3% (щодо 1999 р.); у 2001 р. – на 79,5% (щодо 2000 р.); у 2002 р. – на 33,9% (щодо 2001 р.).

По Тернопільській області: у 2000 р. – на 10,9% (стосовно 1999 р.); у 2001 р. – на 77,75% (стосовно 2000 р.); у 2002 р. – на 5,6% (стосовно 2001 р.).

Порівняння результатів проведення категорійних мандрівок обласних центрів туризму та екскурсій учнівської молоді зображених на відповідній діаграмі вказують на їх різкий спад: Зокрема на Івано-Франківщині: у 2000 р. зменшення на 79,5% (щодо 1999 р.); у 2001 р. збільшення на 35,6% (щодо 2000 р.); у 2000 р. зменшення на 83% (щодо 2001 р.). У Львівській області: в 2000 р. зменшення на 77,6% (щодо 1999 р.); у 2001 р. збільшення на 50% (щодо 2000 р.); у 2002 р. зменшення на 76,2% (щодо 2001 р.); у Тернопільській у 2000 р. зменшення на 51,7% (щодо 1999 р.); 2001 р. збільшення на 50% (щодо 2000 р.); 2002 р. зменшення на 76,2% (щодо 2001 р.).

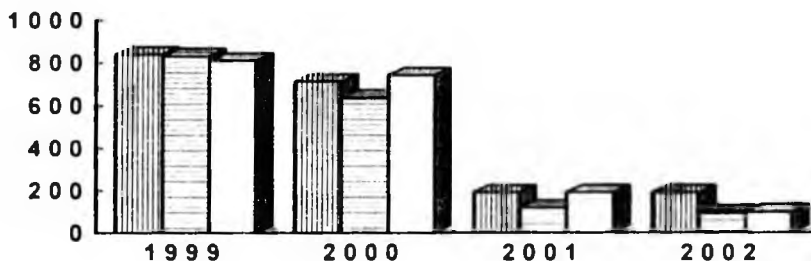

Рис. 2. Динаміка проведення некатегорійних мандрівок у західних областях України.

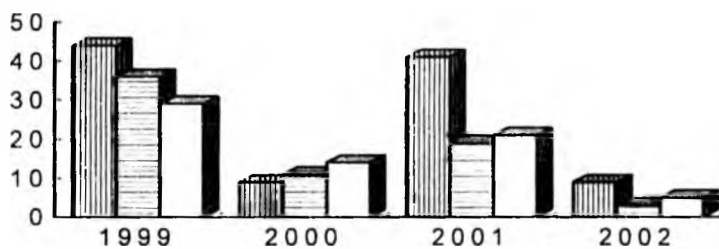

Рис. 3. Динаміка проведення категорійних мандрівок у західних областях України.

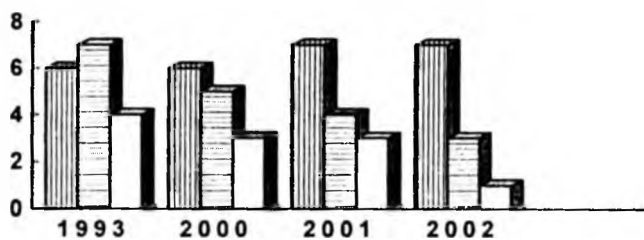

Рис. 4. Динаміка проведення туристично-краєзнавчих змагань зі школярами західних областей України.

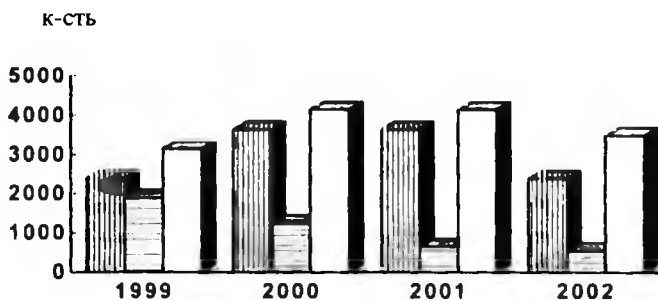

Рис. 5. Кількісна характеристика проведення експедиції "Краса і біль України".

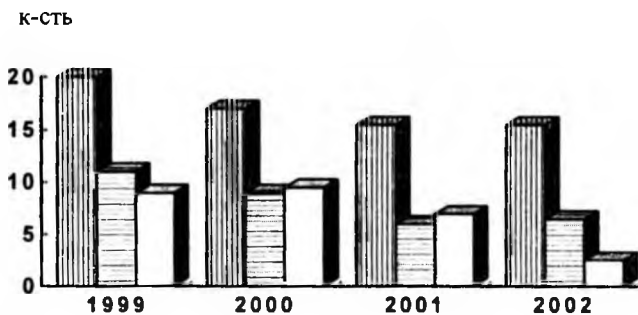

Рис. 6. Кількісна характеристика проведення семінарів і курсів у західних областях України.

Аналіз матеріалів досліджень за ходом проведення туристично-краєзнавчих змагань дає підставу стверджувати, що дещо краще це питання вирішується на Івано-Франківщині (збільшення їх кількості в 2001 і 2002 рр. в порівнянні з 1999/2000 роками на 16,7%. Дещо гірше дане питання вирішується в інших областях. У Львівській в 2000 р. спостерігається зменшення туристичних змагань на 28,6% (в порівнянні з 1999 р.); у 2001 р. зменшення на 50% (в порівнянні з 2000 р.); у 2002 р. зменшення на 76,2% (в порівнянні з 2001 р.). У Тернопільській: у 2000 р. зменшення на 25% (в порівнянні з 1999 р.); у 2001 р. без змін в порівнянні з 2000 р.; у 2002 р. зменшення на 76,7% (в порівнянні з 2001 р.).

Не кращим є стан проведення експедиції “Краса і біль України”. Так, в Івано-Франківській області їх кількість у 2000 і 2001 роках (в порівнянні з 1999 р.) зросла на 48,6%, зате в 2002 році зменшилась на 34,9%.

На Львівщині проведення експедицій дало таку картину: у 2000 р. – зменшення на 33,7% (в порівнянні з 1999 р.); у 2001 р. – зменшення на 46,8% (в порівнянні з 2000 р.); у 2002 р. – спад на 21,2% (в порівнянні з 2001 р.). Що стосується Тернопільської області, то можна вважати, що тут проведення експедицій за останні роки відзначається стабільністю.

Бажає бути кращим стан підготовки педагогічних кадрів для туристично-краєзнавчої роботи у системі післядипломної освіти. Результати динаміки проведення семінарів, курсів вказують на їх різке зменшення, а саме:

На Івано-Франківщині: в 2000 р. – зменшилось на 10% (в порівнянні з 1999 р.); у 2001 р. – зменшення на 11,1% (в порівнянні з 2000 р.); у 2002 р. – без змін (в порівнянні з 2001 р.).

У Львівській області: у 2000 р. – спостерігалось зменшення на 33,3% (в порівнянні з 1999 р.); у 2001 р. – на 25% (в порівнянні з 2000 р.); у 2002 р. – без змін (в порівнянні з 2001 р.).

Не може не турбувати скорочення різних форм післядипломної освіти з цих питань на Тернопільщині: у 2000 р. – без змін (в порівнянні з 1999 р.); у 2001 р. – зменшення на 22,3% (в порівнянні з 2000 р.); а в 2002 р. пройшло зменшення на 71,4% (в порівнянні з 2001 р.).

Результати динаміки проведення семінарів, курсів вказують на їх різке зменшення.

Як ми бачимо з діаграм, в останні роки спостерігається тенденція до погіршення туристично-краєзнавчої роботи в регіоні, що може привести до її цілковитого занепаду. Скорочення різних форм методичної роботи в системі проведення курсів, семінарів вагомо впливає не тільки на підготовку кадрів, які працюють з учнями, але й на всю туристично-краєзнавчу роботу в цілому.

Для вирішення проблеми розвитку туристично-краєзнавчої роботи необхідно створити сітку навчання, підготовки та передпідготовки туристичних кадрів (інструкторів шкільного туризму, керівників гуртків та організаторів туристично-краєзнавчої роботи в школі), а навчання проводити в інститутах післядипломної освіти та в центрах туризму і краєзнавства учнівської молоді.

Для удосконалення теоретичної й методичної підготовки організаторів туристично-краєзнавчої роботи в школі потрібно ввести у всіх педагогічних інститутах та університетах спецкурси та факультети громадських професій.

Адже туристично-краєзнавча підготовка студентів є одним з найважливіших завдань педагогічних факультетів. Вона обумовлена як професійними вимогами – необхідністю формування у майбутніх учителів теоретичних і організаційно-методичних навичок по залученню підростаючого покоління до невичерпної скарбниці свого народу, так і необхідністю розв'язання проблем сьогодення, які пов'язані з навчанням і вихованням школярів. Крім вище сказаних заходів необхідно в шкільну навчальну програму ввести предмет “Туризм і краєзнавство”, що дасть змогу залучити всіх школярів до туристично-краєзнавчої роботи. Адже на предмет “Основи здоров'я і фізична культура”, який затверджений Міністерством освіти і науки України від 29.11.2001 р. №1/11-4518 на тему “Туризм” у 4-9 класах, виділено тільки 24 години.

Для поліпшення туристично-краєзнавчої роботи в загальноосвітніх школах та позашкільних закладах нами розроблений навчальний план та програма підготовки організаторів шкільного туризму, в яких встановлено порядок і послідовність їх вивчення за циклами навчання, вказано кількість годин для кожної теми. В сучасних умовах потрібно звертати велику увагу на проведення семінарів та курсів керівників туристично-краєзнавчих гуртків, мандрівок вихідного дня, пошукових загонів, туристичних організаторів шкіл, туристично-краєзнавчої роботи, суддів туристичних змагань, зльотів, керівників шкільних краєзнавчих музеїв, кімнат, світлиць, голів і відповідальних секретарів маршрутно-кваліфікаційних комісій. При цьому необхідно використовувати різні форми навчання: лекції, семінарські і практичні заняття, навчально-тренувальні мандрівки, консультації, самостійні заняття.

Таблиця 2. Форми туристично-краєзнавчої роботи в школі

Прогулянки	Вікторини, КВК, вечори	Семінари, курси
Екскурсії	Конкурси	Секції
Сходження	Конференції, диспути	Гуртки
Одноденні мандрівки	Естафети-пробіги	Клуби
Багатоденні мандрівки	Турніри, зльоти, змагання	Товариства
Експедиції	Туристичний табір	Музеї, кімнати, світлиці

Основне завдання всіх цих курсів та семінарів – підготовка і підвищення кваліфікації туристично-краєзнавчих кадрів. Такі курси та семінари дадуть змогу за досить короткий час підготувати керівників мандрівок вихідного дня та організаторів шкільного туризму. Їх слід проводити при управліннях освіти, центрах туризму і краєзнавства учнівської молоді, інститутах післядипломної освіти.

У школах та позашкільних закладах необхідно збільшити кількість гуртків, які б займалися поглибленим вивченням свого краю. Це основна і найпоши-

реніша форма туристично-краєзнавчої роботи в школі та позашкільних закладах. Адже вся робота гуртків підпорядковується вимогам програм, які видані Інститутом змісту та методів навчання і Українським державним центром туризму і краєзнавства учнівської молоді.

Всі ці гуртки мають на меті виховання в української молоді засобами туристично-краєзнавчої роботи дбайливого ставлення до природи, духовних надбань українського народу, розширення і поглиблення знань з історії, народознавства та природничих дисциплін. Заняття гуртків, секцій рекомендується проводити раз на тиждень, а у вихідні дні проводити прогулянки, екскурсії, одноденні походи та інші практичні туристично-краєзнавчі заходи. Структурно-організаційна будова мандрівки подана в табл.3.

Таблиця 3. Структурно-організаційна будова мандрівки

Підготовка до маршруту	Група на маршруті	Основи безпеки
Формування групи	Техніка і тактика пересування	Медичний огляд
Вибір та затвердження маршруту	Орієнтування на місцевості	Профілактика травматизму і захворювання
Матеріально-технічне забезпечення	Організація привалів та нічлігів	Особиста гігієна мандрівника
Технічна і тактична підготовка	Розкладання вогнищ та наметів	Перша долікарська допомога
Фізична і психологічна підготовка	Організація харчування	

Висновки 1. У школах та позашкільних закладах потрібно насамперед збільшити кількість прогулянок, які мають велике оздоровче та релаксаційне значення. Велике значення мають екскурсії, яким притаманні навчально-пізнавальна, виховна та релаксаційна функції. Організуючи екскурсію, потрібно мати чітке уявлення про те, що учні будуть бачити, чути, почувати, яким буде ефект названих функцій. Як писав Г.Вашенко, “В школах проводити так звані близькі екскурсії з метою вивчити місцевість, що в ній перебуває школа. Такі екскурсії, крім чисто освітньої мети, мусять ставити перед собою і виховні завдання, в першу чергу завдання патріотичного виховання”.

2. Значну увагу слід приділити експедиціям. Вони бувають спортивні, краєзнавчі, наукові та інші. Основною метою експедицій є виховання засобами туристично-краєзнавчої роботи дбайливого ставлення і любові до рідної природи та культури, поглиблення знань з історії, народознавства, літератури, природничих дисциплін.

3. Найбільшу увагу слід приділити проведенню мандрівок, метою яких є: оздоровлення, змістовний відпочинок, пізнання і всебічний розвиток, Виконання спортивно-туристичних нормативів, проведення краєзнавчої і суспільно корисної праці. Завдання мандрівки можуть бути різними і залежать від складу групи та інтересів учасників походу.

4. Організація і підготовка мандрівки – це комплекс паралельних і послідовних заходів, систематичне виконання яких забезпечує досягнення поставленої мети, вирішення освітніх, виховних та спортивних завдань при максимально можливому оздоровчому ефекті і повній безпеці учасників подорожі [4].

5. Підготовка до мандрівки передбачає виділення таких етапів, як визначення та розподіл обов'язків, вибір і затвердження маршруту, матеріально-технічне забезпечення, загальна і спеціальна підготовка. Рух групи на маршруті включає в себе: техніку і тактику пересування, орієнтування, організацію привалів та нічлігів, розкладання вогнищ та наметів, організацію харчування, охорону природи, краєзнавчу та суспільно корисну роботу. А основи безпеки містять: медичний огляд, профілактику захворювань і травматизму, особисту гігієну та долікарську допомогу.

1. Ващенко Г. Виховання любові до Батьківщини. – Лондон, 1954 – 54 с.
2. Коцан І.Я. Шкільний туризм. Навчально-методичний посібник. – К.: Муар, 1998 - 206 с
3. Костиця М.Ю., Обозний В.В. Шкільна краєзнавчо-туристична робота. – К.: 1995. – 222 с.
4. Луцький Я.В. Туризм для всіх – Івано-Франківськ: Плай, 1996. – 140 с.

In the article the operational analysis in areas is given: Ivano-Frankovsk, Lvov, Ternopol for 1999-2002 and recommendations for improvement of activity country tourystic s studing among.

Тарас Маланюк

СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ТУРИЗМУ І КРАЄЗНАВСТВА СЕРЕД ШКОЛЯРІВ ІВАНО-ФРАНКІВСЬКОЇ ОБЛАСТІ

Актуальність. Туристсько-краєзнавча діяльність – найбільш масова форма активного відпочинку й оздоровлення учнів, а також один із найдієвіших засобів виховання школярів. Під час подорожі учні знайомляться з природою та історією свого рідного краю, пам'ятками культури, виконують суспільно-корисну роботу.

Туристичні походи та екскурсії мають велике пізнавальне значення, бо розширюють світогляд учасників, дають змогу краще ознайомитись з економікою, звичаями, побутом населення. Знання, набуті юними туристами у поході та під час екскурсій, цінні тим, що їх вони черпають безпосередньо з життя. Однією з форм вивчення території свого краю є краєзнавча робота. Щоб зібрати якомога більше відомостей під час подорожей, треба, по-перше, мати певні знання з геології, історії, ботаніки, зоології та інших дисциплін; по-друге, потрібні навички в спостереженні за природою, вміння фотографувати, робити замальовки об'єктів, нотатки про зустрічі з цікавими людьми, тобто мати навички краєзнавчої роботи.